

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Стрельченко О. Г. Публічне адміністрування у сфері обігу лікарських засобів : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2019. 529 с.
2. Тараконич Т.І. Механізм правового регулювання. *Правова держава*. Вип. 13. К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2002. С. 103–109.
3. Кривицький Ю. Теоретико-методологічні основи розуміння механізму правового регулювання. *Підприємництво, господарство, право*. 2006. № 10. С. 21-28.
4. Кожура Л. О. Право осіб з інвалідністю на охорону здоров'я: адміністративно-правове дослідження : монографія. Київ : Кафедра, 2020. 335 с.
5. Лиськов М.О. Публічне адміністрування лотерейної сфери : дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2017. 417 с.
6. Воронятников О. О. Публічне адміністрування сфери навколишнього природного середовища в умовах особливого періоду: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07 / Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана. Київ, 2020. 496 с.

REFERENCES:

1. Strelchenko, O.H. (2019). Publichne administruvannya u sferi obihu likarskykh zasobiv. [Public administration in the field of circulation of medicinal products]. *Dys. ... d-ra yuryd. nauk 12.00.07*. 529. [in Ukrainian].
2. Tarakhonich, T.I. (2002). Mekhanizm pravovoho rehulivannya. [Mechanism of legal regulation]. *Pravova derzhava. Vyp. 13*. 103–109. [in Ukrainian].
3. Kryvytskyi, Yu. (2006). Teoretyko-metodolohichni osnovy rozuminnia mekhanizmu pravovoho rehulivannya. [Theoretical and methodological foundations of understanding the mechanism of legal regulation]. *Pidpryemnytstvo, hospodarstvo, pravo. №10*. 21-28. [in Ukrainian].
4. Kozhura, L.O. (2020). Pravo osib z invalidnistiu na okhoronu zdorovia: administratyvno-pravove doslidzhennia. [The right of persons with disabilities to health care: an administrative and legal study]. *Monohrafiia*. 335. [in Ukrainian].
5. Lyskov, M.O. (2017). Publichne administruvannya lotereinoi sfery. [Public administration of the lottery sector]. *Dys. ... doktora yuryd. nauk 12.00.07*. 417. [in Ukrainian].
6. Voroniatnikov, O.O. (2020). Publichne administruvannya sfery navkolyshnoho pryrodnoho sere dovyscha v umovakh osoblyvoho periodu. [Public administration of the environment in a special period]. *Dys. ... d-ra yuryd. nauk: 12.00.07*. 496. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції: 17.05.2021

УДК 351.72:314.1(4)

Кропивна Катерина Олексіївна,
PhD

e-mail: 6144033@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-9309-0911>

ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ ДЕМОГРАФІЧНИМИ ПРОЦЕСАМИ В МІЖНАРОДНІЙ ПРАКТИЦІ

Демографічні процеси є системоутворювальним чинником сталого розвитку держави та суспільства, впливаючи на економічну динаміку, соціальну стабільність і національну безпеку. В умовах глобалізації, зростання міграційної мобільності та постконфліктних викликів управління демографічними змінами виходить за межі суто національних стратегій і потребує інтеграції міжнародних підходів. Публічне адміністрування у цій сфері визначається як цілеспрямована діяльність органів влади, спрямована на регулювання кількісних і якісних характеристик населення з урахуванням глобальних тенденцій.

Метою статті є комплексне дослідження міжнародної практики публічного адміністрування демографічними процесами з урахуванням різноманітних адміністративно-правових моделей, інституційних структур і процедур. Аналіз охоплює як нормативно-правові, так і організаційні механізми, що застосовуються у різних регіонах світу для вирішення проблем народжуваності, смертності, міграції та вікової структури населення. Підхід базується на поєднанні доктринального та емпіричного аналізу.

У статті виокремлено ключові моделі публічного адміністрування демографічною сферою, що реалізуються на міжнародному рівні: соціально-орієнтовану, безпеково-орієнтовану та економічно-орієнтовану. Соціально-орієнтована модель спрямована на підтримку сімей, розвиток системи соціального забезпечення та зниження рівня демографічного старіння. Безпеково-орієнтована модель акцентує увагу на регулюванні міграційних потоків і захисті демографічної стабільності як складової національної безпеки. Економічно-орієнтована модель розглядає населення як стратегічний ресурс для забезпечення конкурентоспроможності економіки.

Окремо досліджено роль міжнародних організацій, таких як Організація Об'єднаних Націй, Міжнародна організація праці, Рада Європи, що приймають участь у формуванні стандартів, що визначають напрями демографічної політики держав. Виявлено, що міжнародні правові інструменти, зокрема конвенції, резолюції та рамкові програми, є важливим джерелом імплементації сучасних адміністративно-правових підходів у національні правопорядки. Рівень реалізації цих підходів залежить від інституційної спроможності держав і готовності адаптувати міжнародний досвід до внутрішніх реалій.

За результатами дослідження запропоновано напрями удосконалення національних моделей публічного адміністрування демографічними процесами з урахуванням міжнародної практики. До них належать: впровадження інтегрованих інформаційних систем моніторингу, підвищення ефективності міжвідомчої координації, удосконалення правового регулювання міграційних процесів, розширення соціальних стимулів для підвищення народжуваності, а також підвищення прозорості та підзвітності органів влади у сфері демографічної політики.

Ключові слова: публічне адміністрування, демографічні процеси, міжнародна практика, адміністративно-правове регулювання, демографічна політика, міжнародні організації, міграція, народжуваність, смертність, національна безпека, соціальна політика, економічний розвиток, глобалізація, моделі управління, імплементація.

Кropyvna K. PUBLIC ADMINISTRATION OF DEMOGRAPHIC PROCESSES IN INTERNATIONAL PRACTICE

Demographic processes are a system-forming factor in the sustainable development of the state and society, influencing economic dynamics, social stability, and national security. In the context of globalization, increasing migration mobility, and post-conflict challenges, the management of demographic changes goes beyond purely national strategies and requires the integration of international approaches. Public administration in this sphere is defined as the purposeful activity of public authorities aimed at regulating the quantitative and qualitative characteristics of the population, taking into account global trends.

The purpose of this article is to conduct a comprehensive study of international practice in public administration of demographic processes, considering the diversity of administrative and legal models, institutional structures, and procedures. The analysis covers both regulatory and organizational mechanisms applied in various regions of the world to address issues of birth rates, mortality, migration, and the age structure of the population. The approach is based on a combination of doctrinal and empirical analysis.

The article identifies key models of public administration in the demographic sphere implemented at the international level: the socially oriented, the security-oriented, and the economically oriented models. The socially oriented model focuses on family support, the development of social security systems, and the reduction of demographic ageing. The security-oriented model emphasizes the regulation of migration flows and the protection of demographic stability as an element of national security. The economically oriented model views the population as a strategic resource for ensuring the competitiveness of the economy.

Special attention is given to the role of international organizations - the United Nations, the International Labour Organization, and the Council of Europe - in shaping recommendations and standards that determine the directions of demographic policy in states. It is established that international legal instruments, including conventions, resolutions, and framework programs, are an important source for implementing modern administrative and legal approaches into national legal systems. The degree of implementation of these approaches depends on the institutional capacity of states and their readiness to adapt international experience to domestic realities.

Based on the results of the study, directions for improving national models of public administration of demographic processes, taking into account international practice, have been proposed. These include the introduction of integrated information monitoring systems, improving inter-agency coordination, enhancing the legal regulation of migration processes, expanding social incentives to increase birth rates, as well as strengthening the transparency and accountability of public authorities in the field of demographic policy.

Key words: public administration, demographic processes, international practice, administrative and legal regulation, demographic policy, international organizations, migration, birth rate, mortality, national security, social policy, economic development, globalization, governance models, implementation.

Постановка проблеми. Демографічні процеси визначають соціально-економічний розвиток та національну безпеку держав. Глобалізація, зростання міграційних потоків, демографічне старіння та наслідки воєнних конфліктів посилюють їхню динаміку та ускладнюють управління. Ефективне публічне адміністрування у цій сфері вимагає інтеграції міжнародних підходів та стандартів. Існуючі моделі публічного адміністрування в різних країнах суттєво відрізняються за структурою, інструментами та результативністю. Відсутність універсального балансу між економічними, соціальними та безпековими цілями обмежує їхню ефективність. Необхідним є системне дослідження міжнародної практики з метою адаптації ефективних моделей до національних умов.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання публічного адміністрування демографічними процесами в міжнародній практиці досліджували як вітчизняні, так і зарубіжні науковці. Серед українських авторів варто відзначити праці Г. Балабанової, З. Варналія, О. Грішнєвої, Е. Лібанової, Н. Рингач, Л. Тарангула, О. Шниркова, які аналізували державне регулювання демографічних процесів і соціально-економічні аспекти відтворення населення. Значний внесок у розробку методології та понятійно-категоріального апарату управління у цій сфері зробили А. Дегтяр, О. Долінченко, М. Кравченко, О. Малиновська та Н. Васильєва. Серед зарубіжних дослідників варто виокремити А. Брессанда, А. Вишневського, О. Захарова, Л. Ліндберга, Б. Розамунда, У. Уоллеса, які зосереджували увагу на міжнародно-правових стандартах та інституційних моделях демографічної політики. Узагальнення наукових підходів дозволяє констатувати, що в більшості досліджень публічне адміністрування розглядається як

багаторівневий процес, який поєднує міжнародні, регіональні та національні механізми регулювання демографічних змін.

Метою статті є дослідження міжнародної практики публічного адміністрування демографічними процесами з урахуванням різних адміністративно-правових моделей, інституційних механізмів та інструментів. Особлива увага приділяється можливостям адаптації ефективних зарубіжних підходів до національних умов з метою підвищення результативності демографічної політики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Демографічна ситуація нині вважається одним із ключових чинників, що визначають рівень розвитку держави, оскільки вона безпосередньо впливає на соціально-економічне становище, трудовий потенціал, якість життя населення та стан національної безпеки. Структура та динаміка населення визначають обсяги та якість трудових ресурсів, рівень споживчого попиту, соціальну стабільність та перспективи економічного зростання. У сучасних умовах глобалізації, зростання міжнародної мобільності та активізації міграційних процесів демографічні зміни набувають транскордонного характеру, що зумовлює необхідність їх розгляду не лише у національному, а й у міжнародному вимірі.

Зростання середнього віку населення, зниження рівня народжуваності, зростання масштабів вимушеної та економічної міграції, а також наслідки воєнних конфліктів створюють комплексні виклики для системи публічного адміністрування. Вони потребують вироблення адаптивних та ефективних адміністративно-правових механізмів, які здатні одночасно забезпечувати соціальну стабільність, підтримувати економічну конкурентоспроможність і гарантувати демографічну безпеку. При цьому міжнародна практика свідчить про відсутність універсальної моделі управління, яка могла б бути застосована однаково ефективно в усіх державах.

Сучасні міжнародні демографічні тенденції демонструють значну регіональну неоднорідність. У країнах Європейського Союзу, Японії та Південної Кореї переважає процес демографічного старіння, що супроводжується зниженням народжуваності та необхідністю залучення додаткових трудових ресурсів ззовні для підтримання економічної активності. Протилежну ситуацію спостерігаємо у країнах Південної Азії, Африки та Латинської Америки, де зберігаються високі темпи приросту населення, зумовлені такими чинниками, як ранні шлюби (наприклад, у законодавстві Ірану передбачено можливість вступу до шлюбу з 9 років для чоловіків і з 12 років для жінок), вплив релігійних норм, культурні традиції створення багатодітних сімей та заборона абортів [1, с. 10]. За даними світової статистики, щорічно у світі народжується приблизно 130 мільйонів осіб, тоді як помирає близько 50 мільйонів, що формує абсолютний природний приріст на рівні 80 мільйонів людей [2]. За умови збереження таких темпів зростання чисельності населення у майбутньому можливі серйозні соціально-економічні та екологічні виклики.

У наш час переважна більшість країн, що розвиваються (за винятком дев'яти із 136), підтримують заходи, пов'язані з виконанням міжнародної програми з планування сім'ї. До таких заходів належать обмеження ранніх шлюбів, популяризація використання засобів контрацепції, розширення участі жінок у суспільно корисній діяльності. Значну роль у цьому відіграють програми у сфері народонаселення, які реалізуються під егідою Організації Об'єднаних Націй та фінансуються за рахунок міжнародної допомоги. Лише у 2010 році обсяг такої допомоги становив близько 10 мільярдів доларів США, з яких 5 % було спрямовано на заходи з планування сім'ї, 18 % – на охорону репродуктивного здоров'я, а 71 % – на профілактику ВІЛ/СНІДу [Error! Bookmark not defined.].

Цей перехід від гіперболічної моделі зростання, коли швидкість приросту населення пропорційна квадрату його чисельності, до логістичної, що передбачає стабілізацію, пояснюється, зокрема, зменшенням народжуваності спочатку у розвинених країнах, а нині і в державах, що розвиваються. Зміна цінностей призводить до переважання принципу «якісно виховати одну-дві дитини» замість прагнення до багатодітності. Дослідження підтверджують наявність прямого зв'язку між рівнем життя та типом відтворення населення: у високорозвинених країнах із високим рівнем доходів на душу населення, розвинутою освітою та системою охорони здоров'я спостерігається звужений або простий тип відтворення, тоді як у країнах із низькими показниками цих індикаторів домінує розширений тип. Особливу роль відіграє тривалість навчання, зокрема дівчат, оскільки збільшення часу, витраченого на освіту, прямо корелює зі зменшенням кількості дітей, народжених у майбутньому [Error! Bookmark not defined.].

Ще однією глобальною проблемою є скорочення чисельності працездатного населення у розвинених державах, що у майбутньому може призвести до суттєвого дефіциту трудових ресурсів. Найбільш інтенсивно цей процес спостерігається в Європі, де до 2050 року частка літніх людей становитиме 27,6 %. У Франції середня тривалість життя є однією з найвищих у світі та досягає 82 років для жінок і 70 років для чоловіків, однак пенсійна система залишається складною, а вихід на пенсію відбувається у 62 роки незалежно від статі. У Німеччині люди віком понад 65 років уже становлять п'яту частину населення, і прогнозується, що через 10–15 років їхня частка може зрости до 50 %. В Італії у 2000 році 24,1 % населення становили особи старші за 60 років, а до 2050 року цей показник може зрости до 42,3 %, тоді як частка осіб віком понад 65 років збільшиться з 18,1 % до 35,9 % [3, с. 175].

Водночас Європейський Союз стикається з внутрішньою міграцією, яка істотно впливає на регіональну демографічну структуру. Регіони, що приваблюють молоді й більш кваліфіковані покоління, зазвичай демонструють зростання економічної активності, динамічний ринок праці та інтенсивний приплив

мігрантів. Це стимулює розвиток міських територій, але й збільшує попит на енергію, житло та призводить до змін у землекористуванні, вимагаючи адаптації підходів до міського планування та дизайну. Натомість окремі міста, особливо в колишніх індустріальних регіонах, залишаються економічно стагнуючими, з високими показниками безробіття, бідності та соціальної ізоляції.

Ще однією важливою проблемою є «відтік мізків» у межах Європейського Союзу, який зумовлюють структурне безробіття серед молоді, недостатня якість систем освіти, несприятливі умови праці та політична нестабільність у певних регіонах. Україна, за даними міжнародних рейтингів, займає провідні позиції за індексом міграції висококваліфікованих кадрів. Для боротьби з цим явищем Європейська комісія запровадила Механізм підтримки політики (Policy Support Facility, PSF), який допомагає державам-членам у розробці, реалізації та оцінюванні реформ у сфері досліджень та інновацій. У межах національних планів відновлення та стійкості окремі країни впроваджують структурні реформи, спрямовані на підвищення конкурентоспроможності академічних закладів і наукових установ. Наприклад, Латвія здійснила масштабну реформу вищої освіти, а Словенія ухвалила новий Закон про наукові дослідження та інноваційну діяльність, змінивши підхід до управління та фінансування наукового сектору [4].

Особливе місце у процесі формування та розвитку національних систем демографічної політики займають міжнародні міжурядові організації, компетенція яких охоплює вироблення універсальних та регіональних стандартів правового регулювання демографічних процесів. Організація Об'єднаних Націй, діючи через свої спеціалізовані установи (Фонд народонаселення ООН, Департамент економічних і соціальних питань, Комісію з народонаселення і розвитку), забезпечує системний моніторинг глобальних демографічних змін, готує аналітичні доповіді з відповідними статистичними та прогнозними матеріалами, а також формує рекомендаційні акти для держав-членів щодо вдосконалення демографічної політики відповідно до узгоджених міжнародних стандартів [4].

Міжнародна організація праці, спираючись на розроблені нею конвенції, рекомендації та протоколи, встановлює правові орієнтири у сфері забезпечення гідних умов праці, регулювання міжнародної трудової міграції та інтеграції мігрантів на ринки праці держав-реципієнтів. У своїй діяльності вона розглядає демографічні процеси як невід'ємну складову соціально-економічної безпеки, підкреслюючи взаємозалежність між структурними змінами у складі населення та правовими механізмами забезпечення належної зайнятості.

Рада Європи здійснює вплив на формування правової політики держав-членів шляхом прийняття рамкових документів, резолюцій і рекомендацій, спрямованих на забезпечення дотримання прав людини у контексті демографічних трансформацій. Йдеться, зокрема, про нормативно-правові акти, що регламентують права мігрантів, забезпечення гендерної рівності та захист вразливих категорій населення. Хоча значна частина її рішень має рекомендаційний характер (soft law), вони широко використовуються як орієнтири при підготовці та імплементації національних стратегій і законодавчих актів.

Вплив міжнародних організацій реалізується передусім через створення міжнародно-правових інструментів (конвенцій, резолюцій, декларацій, рамкових програм), які визначають загальні принципи та стандарти, обов'язкові чи рекомендаційні для держав-учасниць, і забезпечують інституційні механізми координації між ними.

Ступінь імплементації положень таких актів у національні правові системи прямо залежить від інституційної спроможності держави, рівня розвитку її адміністративно-правових інститутів та політичної волі органів публічної влади щодо адаптації міжнародних норм до національних соціально-економічних реалій. Практика свідчить, що ефективна адаптація міжнародних стандартів може стати каталізатором модернізації національного адміністративно-правового механізму публічного адміністрування у сфері демографічної політики.

За результатами проведеного дослідження обґрунтовано, що вдосконалення національних моделей публічного адміністрування демографічними процесами потребує системного підходу, заснованого на інтеграції кращих практик, апробованих у міжнародному правовому просторі. Одним із ключових напрямів є впровадження інтегрованих інформаційно-аналітичних систем моніторингу демографічних показників, які забезпечуватимуть безперервний збір, обробку та аналіз статистичних даних для потреб прогнозування і стратегічного планування. Такий механізм повинен функціонувати на засадах міжвідомчої взаємодії з уніфікованими протоколами обміну інформацією та захистом персональних даних відповідно до міжнародних стандартів.

Не менш важливим є підвищення ефективності міжвідомчої координації у сфері демографічної політики, що передбачає чітке визначення компетенції органів публічної влади, встановлення стабільних процедур узгодження рішень і уникнення дублювання повноважень. Доцільним є створення спеціалізованих координаційних органів або надання відповідних мандатів існуючим інституціям, які б забезпечували узгодженість стратегічних і оперативних рішень у межах усіх рівнів управління.

Вдосконалення правового регулювання міграційних процесів має ґрунтуватися на балансі між потребами національного ринку праці, соціальною інтеграцією мігрантів та забезпеченням національної безпеки. У цьому контексті важливими є імплементація положень міжнародних договорів, що регламентують захист прав трудових мігрантів, та розроблення адміністративних процедур, спрямованих на спрощення доступу до ринку праці висококваліфікованих фахівців.

Окремим напрямом удосконалення є розширення системи соціальних стимулів для підвищення народжуваності. Йдеться про правове закріплення механізмів податкових пільг, прямих фінансових виплат, забезпечення доступного житла для молодих сімей, розбудову мережі дошкільних закладів та впровадження гнучких форм зайнятості для батьків з малолітніми дітьми. Ці заходи повинні інтегруватися у ширший контекст соціальної політики, узгоджений з національними та міжнародними зобов'язаннями держави.

Важливим елементом підвищення ефективності демографічної політики є забезпечення прозорості та підзвітності діяльності органів публічної влади. Запровадження регулярної публічної звітності, інституційних механізмів громадського контролю та відкритого доступу до інформації про реалізацію програм і проєктів у сфері демографії сприятиме підвищенню довіри населення та міжнародних партнерів.

Висновок. Формування сучасної моделі публічного адміністрування демографічними процесами потребує не лише удосконалення правового та організаційного забезпечення, а й комплексної інтеграції міжнародних стандартів, адаптованих до національних особливостей. Це дозволить підвищити стійкість демографічної системи, забезпечити її відповідність викликам глобалізованого світу та створити умови для сталого соціально-економічного розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Голиков А. Глобальна демографічна проблема сучасності: стан та перспективи. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм*. 2016. № 5. С. 8–12.
2. Доклад Генерального секретаря (E/CN.9/2011/5). Нью-Йорк: ООН, 2011. URL: https://digitallibrary.un.org/record/698113/files/E_CN.9_2011_5-EN.pdf
3. The impact of demographic change – in a changing environment. Commission Staff Working Document (SWD (2020) 109 final). Brussels: European Commission, 17 June 2020. URL: https://commission.europa.eu/system/files/2020-06/demography_report_2020_n.pdf
4. Демографічна й продовольча проблеми людства. Проблема подолання відсталості країн, що розвиваються. Платформа дистанційного навчання e-school. URL: <https://surl.lu/fnmrxn>

REFERENCES:

1. Holikov, A. (2016). Hlobalna demohrafichna problema suchasnosti: stan ta perspektyvy. [The global demographic problem of today: status and prospects]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina. Serii: Mizhnarodni vidnosyny. Ekonomika. Krainoznavstvo. Turyzm*. №5. 8–12. [in Ukrainian].
2. Flow of financial resources for assisting in the implementation of the Programme of Action of the International Conference on Population and Development. (2011). *Zvit Heneralnoho sekretaria (E/CN.9/2011/5)*. Retrieved from: https://digitallibrary.un.org/record/698113/files/E_CN.9_2011_5-EN.pdf [in English].
3. The impact of demographic change – in a changing environment. (2020, June 17). *Commission Staff Working Document (SWD (2020) 109 final)*. Retrieved from: https://commission.europa.eu/system/files/2020-06/demography_report_2020_n.pdf [in English].
4. Demohrafichna y prodovolcha problemy liudstva. Problema podolannia vidstalosti krain, shcho rozvyvaiutsia. (2021). [Demographic and food problems of humanity. The problem of overcoming the backwardness of developing countries]. *Platforma dystantsiinoho navchannia e-school*. Retrieved from: <https://surl.lu/fnmrxn> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції: 17.05.2021